HET BEMEDICINEEREN VAN EEN DORP IN HET LANDSCHAP BOLAANG MONGONDOW (NOORD CELEBES).

DOOR

W. DUNNEBIER.

Inleiding.

Het hier onder volgende is een beschrijving van een plechtigheid, die vroeger geregeld werd gevierd in de dorpen van Bolaang Mongondow, maar in de latere jaren van ons verblijf aldaar veel minder in eere werd gehouden, en op den duur w. s. wel zal verdwijnen, zooals ook met andere voorvaderlijke gewoonten het geval is.

Deze godsdienstige handeling, — in het Bolaang Mongondowsch monibi en ook mongoendam ko lipoe': een dorp bemedicineeren, genaamd, — hebben ook de Heeren Wilken en Schwarz vermeld en toegelicht in de Mededeelingen vanwege het Nederlandsche Zendinggenootschap, deel XI (1867), blz. 271 v.v.

Het hier vertelde werd mij vele jaren geleden medegedeeld door een rasechten Mongondower met veel gevoel voor zijn eigen taal.

Er is naar een zooveel mogelijk letterlijke vertaling gestreefd, terwijl eenige woorden van een aanteekening werden voorzien. Het in deze aanteekeningen meermalen voorkomende §-teeken wil zeggen: paragraaf van de Spraakkunst van het Bolaang Mongondowsch, opgenomen in de Bijdragen van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië, deel 85 (blz. 297—468, 524—621) en deel 86 (blz. 42—177).

Na dit opstel volgen eenige zangen, die met het bemedicineeren van een dorp geen verband houden, daarmee alleen dit gemeen hebben, dat zij een stukje Bolaang Mongondowsche taal vertegenwoordigen.

MONIBI ¹⁾.

A pa ko moena-monik, bajongan i intau inta moena nobiag ko lopa' im Bolaang Mongondow naa, dia'-pa-bi' notantoe' im pinogoetoean, sing kon dodai in toea dia'-pa kolipoe' ²⁾, dia'-pa kobałoi ²⁾ inta kodo-dotan ³⁾, dia'-pa kodatoe bo dia'-pa kobobato inta pokidongogan ⁴⁾.

Kon dodai in toea ojoeon i intau kohongian ⁵⁾ tobatoe', tangoinja ki abo' i Sadohe' ⁶⁾. Bai ng ki abo' i Sadohe' bo dongka nobali' in sigi (monibi).

Kon toengkoel-pa i abo' i Sadohe' ojoeon i intau toeng i lipoe' tobatoe', tangoinja ki Paloko' ⁷⁾. Ki Paloko' naa intau inta mopandoi bo mobarani, sia im pinomia goehangēa i lipoe'.

Binaja'an-makow in singgai-mai tobatoe', norai ing ki Paloko', kainia: „Naonda-pa im pososipoenkoe kom bajongan i intau minta, inta positaboed naa?”. Kon toea minaja'don in sia nogoini' kom bajongan i intau inta positaboed toea, kainia: „Bajongan-naton, komintan-pa mojosipoen si ojoeon im bakidon”. Kon toea, jo noboeka'-don kom

¹⁾ *monibi*, een dorp bemedicineeren, gr.w. *sibi*. Het wil me voorkomen dat *sibi* het oorspronkelijke woord voor dorpstempeltje zal zijn geweest, hoewel men later daarvoor *sigi* bezigde. In Med. XI, bl. 272 (1867) wordt gezegd, dat wanneer dit offer in Bolaang plaats had, er twee hutjes werden opgericht, een *sigi* en een *sibi*. De *sigi* was bestemd voor de geesten der voorouders van het volk en de *sibi* voor die van het Radja-geslacht. (Ik acht het zeer w.s., dat het woord *sigi* zijn ontstaan dankt aan *masigi*, wat men ook hoort voor 't heiden-sche dorpstempeltje, een verbastering van het Javaansche *mesigit*?). Uit het hier gegeven Mong. verhaal blijkt, dat het tempeltje voor de vorstelijke zielen, opgericht op het erf van het dorpshoofd, *karawan* wordt genoemd.

Hoe *sigi* moeielijk het oudste woord voor zoo'n dorpstempeltje kan zijn geweest, blijkt m.i. hieruit dat „*Monigi*” niet gebruikelijk is.

²⁾ *kolipoe'*. . . . *kobałoi*; *ko-* heeft hier bezitaanduidende beteekenis, zie § 116, onder 1e van de Spraakk. van het Bol. Mong. (Bijdr. Kon. Inst. v. T., L. en V., deel 85 en 86).

³⁾ *kododotan*, waar wordt verbleven, waar men zich ophoudt; *mododot*, stil zijn, rustig, geen bewegingen maken.

⁴⁾ *pokidongogan*, naar wien men luistert, wien men gehoorzaamt. Voor *poki-an*, zie § 72 v. gen. Spr.k..

⁵⁾ *kohongian*, adelstand. Volgens de overlevering heeft de in dit verhaal genoemde *Sadohe'* (*Tadohe'*) niet alleen het *monibi* ingesteld, maar ook de zes standen: *Radja-*, *Kohongian-*, *Simpal-*, *Nonow-*, *Tahig-* en *Joboeat-*stand.

⁶⁾ *Sadohe'* of *Tadohe'* (de s- en t- wisselen heel gemakkelijk in Bol. M.) wordt in dit verhaal de „stamvader” of de „oorsprong” van de vorsten (van Bol. M.) genoemd; hij moet iemand van meer dan gewone beteekenis zijn geweest.

⁷⁾ *Paloko'*, is een beroemde voorvader van den *Simpal-stand* (vooraanstaande burgers); hij was een oudere tijdgenoot van *Tadohe'*.

bakid, kainia: „Bajongan-monimoe komintan-pa mosipoen-mai sing kita moniat-pa momia kom binoboi ⁸⁾ mobagoe”.

Naonda i nobali'-don im binoboi toea, jo minaja' bidon ing ki Paloko' toea noboei nokiöini' bo nokisipoen kom bajongan i intau tongo doea, kai ng kojowēa: „Baja'-don tokopogoeman ⁹⁾ kom bajongan-don i intau inta Mojodoengkoelmoe, kamakow: naaia aindon nobali' im binoboi; komintan-pa mojosipoen-mai ing kita komintan, si a pa motoenggoe ¹⁰⁾ kon dimoekoed i moena-monik, si a pa poigoeman kom barakat kom binoboi mobagoe”.

Nion in dinoedoeian in sinoemi ¹¹⁾ magi' inaa; oemoeran mongoendam ¹²⁾ ko lipoe', poigoeman barakat kon datoe moena bo kom boki' moena: kong koboei'an im bobiagon, kobiagan-pa i intau bo pomoeka'-an-pa i ridjiki. Monibi naa pomiaan tongo tāōng komintan.

Ko moena-monik, toengkoel a pa doenia motomba' ¹³⁾, dodai in toea motojoe' i mangkoebi' ¹⁴⁾, tango-tangoian: loekad i lipoe', inta mopoangoi im bodito ko lipoe'. Ojoeon ing kobangonan-monik, sio' kantong ¹⁵⁾ toemongobatoe' ing kaanon i mangkoebi' toea. Kobangonan-monik, dongka koelit in sio' toea ing karangoneā kon tondok mongo toed. Aka ojoeon in tomba' inta na'toea, jo mojosingog-don kom pononibi bo monibi-don.

Ojoeon doman, aka dia'-don pomoeka'an i ridjiki, dia'-don pomoe-ngaian i ajop, dia'-don kotoloeboe'an im pomomoelaan, mongo dia'-don kobiagan im bobiagon, jo mojosingog bidon kom pononibi bo monibi-don.

Aka lipoe' kojopoe'an-don, mangalenja: motojoe'-don i intau i

⁸⁾ *binoboi*, het op een rij geschaarde, geplaatste; in hooge of priestertaal: dorp; *boboi*, rij, *moboboi*, op een rij met het gezicht naar één kant.

⁹⁾ *tokopogoeman*, gr.w. *oeman*; *ogoeman*, zeg het; *tokopogoeman*, zeg het allen. Voor *toko*- zie § 133.

¹⁰⁾ *motoenggoe*, eerbiedig en feestelijk ontvangen van geesten met een offermaaltijd, hiertoe noodigen. We hebben hier met het Maleische *toenggoe*, waken, wachten, te doen, maar het is hier hooge of deftige taal geworden.

¹¹⁾ *sinoemi*, gr.w. *toemi*, de achtergelatenen, de nakomelingen, 't nageslacht; *toemi*, achter.

¹²⁾ *mongoendam*, bemedicineeren, d.w.z. den geesten offeren om zieken te genezen, onheil af te wenden, het dorp krachtig te maken enz.; het is ook gebruikelijk geworden voor de Europeesche behandeling van zieken.

¹³⁾ *tomba'*, onheil, ramp, ontstellende dingen; *motomba'*, onheilbrengend, schrik-aan-jagend.

¹⁴⁾ *mangkoebi'*, boschgeest(en), onderdanen van *Angkoebi'*, die op de menschen worden losgelaten, als deze niet op tijd offeren, om hen zoo aan hun plichten te herinneren. Ook als men „verboden” dingen doet, komen de *mangkoebi's* dit vergelden.

¹⁵⁾ *kantong*, groot, vet varken.

matoi mongo motakit, mongo mododoejoe, jo mojosingog bidon kom pononibi bo monibi-don (mongoendam-don ko lipoe').

Aka aindon moniat monibi toea, jo mobakid im bajongan i itoi, goehangēā i lipoe' taki-takin im bobato, monantoe' kom pononibi bo mojosingog kom pototaloei kon sio' bo bembē'; bo dolom doman inta toea monantoe'-don kong goehangēā inta monoetoeng ing kamanja, mololaboeng-monag kon singgai sinantoe' toea. Aka dia' mobojo-bojo¹⁶⁾, kon toea maja'-don ing goehangēā inta sinantoe' toea monoetoeng kong kamanja toea. Moibaja'-mai im popod i lipoe' toea, jo toeba'anēā ing kamanja toea bo mosilon; mopaloet-makow toea moningkod in sia kom boeta' bo mosingog, kainia; „Ompoe' toemolan, tonga' poigoemon barakat, poigoemon do'a kon dimoekoed i mogo-goejang bo kon dimoekoed in datoe moena: kong kobiagan-pa i intau, kong koboe'an-pa im bobiagon, kong koroembaan-pa im pomomoelaan, sing kami i a pa-bi' motoenggoe ko imonimoe; ridjiki in tonga'-pa popomoera-mai, maja'-makow i na'-pa pomoetoeng¹⁷⁾”.

Kon singgai doman inta toea, bajongan i intau komintan-don mopolitoe'¹⁸⁾ kom balo-baloianēā. Popolitoe'an toea, kede' im polapag, bambe'on ko olabat, dega' tongo jopa-mai i langgo'nja; liboenja in dininding in sikajoe kon dampig im bonoenja; kon dampig i likoedēā liboeon in toeboe' in daoen ing koito'. Kom bonoe im polapag toea, pogoekatan kom pomama' bo tabakoe' bo golantoeng. Lolaboeng dolodolom bongkoegon ing golantoeng inta toea, bo silonan bo kapoion¹⁹⁾ bo insingogan, kainia: „Litoe' ko nion ing ki laki ki Dondo, sing kami

¹⁶⁾ *mobojo-bojo'*, bezorgd, angstig, bekommerd vanwege ziekte en onheilspellende dingen als bijv. vogelgeschrei, kwade droomen, en dan dus verhinderd om iets wat men van plan was uit te voeren; *bojo'* i *adi'*: kinderziekten (stuipen, mazelen); *adi'* *mobojo'*: ziek kind.

¹⁷⁾ *pomoetoeng*, gr.w. *boetoeng*, iets dat men plotseling, onverwacht, krijgt; het kan zoowel een vuiltje in 't oog zijn, als de onverhoopte vervulling van een wensch, het gelukken van iets wat men onderneemt. i *na'-pa pomoetoeng*: dat het dan moge zijn gelijk gehoopt wordt. (-*pa* heeft hier wenschende kracht, of liever: stempelt het verzoek tot een smeekbede).

¹⁸⁾ *mopolitoe'*, letterlijk: zetten, iemand of iets in zittende houding brengen (*litoe'*: zitten), maar hier beteekent het: maatregelen treffen door het aanbrengen van kleine offerstellages om zoo de geesten te noodigen tot den offermaaltijd, hun te verzoeken plaats te nemen aan den feestdich.

¹⁹⁾ *kapoion*, geesten uitnoodigen; *kapoi*, *mokapoi*: onder veel gezwaai met armen en doeken de geesten aanroepen, ze noodigen tot den maaltijd, ze verzoeken de zieken te verlaten en zich te goed te doen aan de klaar gezette spijsen, en dan na den maaltijd ze weer verzoeken ergens anders naar toe te gaan; *kokapoi*: doek waarmee wordt gezwaaid, uitgenoodigd; *mokokapoi*, degeen die uitnoodigt, een helper of helpster van den priester(es). Een *mokokapoi* is nog geen bolian (priester), die bezeten raakt. *Mokapoi* beteekent ook wuiven.

i a pa-bi' motoenggoe ko imonimoe : kong kobiagan-pa i intau, koboei'-an-pa im bobiagan, ridjiki in tonga'-pa popomoera, sing kami i a pa-bi' motoenggoe bo motoeloeng ko imonimoe dete laki".

Naaia in tangoi in takit minta, inta politoe'on mōngo oendaman : ki inta kon sigi, nion ki Angkoebi' ²⁰); ki inta kong karawan, nion asal ²¹) datoe, ki Sadohe'; ki laki ki Doengkoel; dimoekoed ing Kobo'; ki laki ki Dondo; ki laki ki Simbonan; ki Bokolow, ki inta ko oeloan in toebig; ki Beken; ki baai ki Dodongkilat (Dongankilat); asal ki Doda; asal ki Simbala.

Ki Angkoebi' im politoe'on kon sigi. Dimoekoed i abo' i Sadohe' im politoe'on kong karawan. Bo kapoion lolaboeng dolo-dolom, kon dalom in toloe gobii toea. Kon dodai in toea lipoe' im potonon : dia' mobali' ponomba'an (ponogooelitan) ²²), dia' pojogiowan, dia' mobali' koangoian mongo kotaliban i intau tongo lipoe'an i lipoe'.

Sigi, nion kede' i laig, patokon kom potojoeakan i lipoe'; liboenja in dindington in daoen ing koito' songka'an; kom bonoenja in dindington in sikajoe, popoap kon daoen ing koito' toea. Kom bonoenja toea im popolitoe'an i oloenan dojowa, lolaki bo bobai. Ki inta lolaki in solana'an, lamboengan bo lensoan. Jo ki inta bobai im bintolan, lamboengan, poejoengan, bobolan bo patedaan. Nion in tango-tangoi-an : toelada. Kon dalom in toloe gobii, pomoeloi in dolom dia' piongan kon toga' bo tantoe' loekadan i intau im bonoe in sigi toea.

Karawan toea kede' doman i laig, patokon kon dolaag im bobato; liboeon doman in daoen ing koito' bo sikajoe, bo pomiaan doman kon toelada lolaki bo bobai bo popolitoe'-makow na' toelada doman kom bonoe in sigi. Kon tajowon in toelada toea oekaton im pakeang. Toelada inta kom bonoe ing karawan naa, nion im popoibarat ki abo' i Sadohe' bo ki boea'nja. Toelada inta kom bonoe in sigi, popoibarat ki Angkoebi' bo ki boeloinja.

Baja'an-makow in toloe gobii, bajongan i intau komintan mosipoen kom bonoe i lipoe'. Bajongan i intau, inta nopolitoe', komintan momia ko ngongoendaman kon dolaagea, pogoekatan kong kaanon, inta toko-oekaton im bajongan i intau, naonda i aindon mokapoi. Dolo-dolom-monik kom pokokapoi toea, bajongan i intau komintan modoengoe'. Aindon mololaboeng, komintan-don mamangoi mogoekat ing kaanon

²⁰) *Angkoebi'*, het opperhoofd der *mangkoebi's*. Zie onder 14.

²¹) *asal*, Arab. oorsprong, afkomst, is hier vertaald met stamvader.

²²) *ponogooelitan*, tijd waarop of plaats waar verboden woorden worden gebezigd, *monogooelit*: verboden woorden (*togooelit*) bezigen. Voor het nog slechts bij enkele woorden voorkomende praefix *togo-*, zie § 143.

kom polapag inta pinomia kon dolaag in tobatoe'-tobatoe'. Kon toea bajongan i intau komintan mopenag kon dolaag mokikapoi; bajongan im bolian komintan mojosipoen. Naonda i mopaletdon mokapoi, jo kaanon inta kon sigi toea potaboed kon dolaag. Naonda in tomokandon, jo bajongan im bolian komintan mogalow kon takit toea, takitakin i intau mobajong, kabiton kom popod tongo pongko' bo moribatoek loeai-toeot kon sioep magi'-makow. Naonda i mopalet-makow toea, jo mojosipoen-don im bajongan im bolian bo intau minta toea, bo molibo' kom bolian mongo sinarima in takit mongo dia'. Aka sinarima-don, jo mosingog i intau goehangēā tobatoe', moigoem barakat, kainia: „Naaia ing kami bo a pa-bi' notoenggoe ko imonimoe, jo tonga'-pa popomoera-monimoe i ridjiki, popoboei'-pa im bobiagon bo poporoemba-pa im pomomoelaan, bo intau in tonga'-pa roto-rotonan-monik. Bai n dongka kolajoegan im bango' bo pomeloengan i manoe, bo dongka ing kita moboei mojodoengkoel bo dongka moboei motoenggoe ko imonimoe”.

Kon dolom doman inta toea, bajongan im bolian komintan motajok, kon dalom in toloe mongo opat no gobii, dolom bo singgai. Mobajag-makow toea ko intoloe mongo inggopat ing gobii kom pokotajok toea, jo ojoeon dega' in toloe mongo opat-mai im bolian i maja' monabang kom balo-baloianēā, takitakin in tokiman²³) dega' lima mongo onom-mai. Ponabang toea toebig in simboejoeng. Moibaja'-mai im balo-baloianēā, jo mogama' kon daoen in dajow bo popotagom kon toebig im bango' toea bo pomisik magi'-makow kon sikoe-sikoe im baloi.

Vertaling.

EEN DORP BEMEDICINEEREN.

Toen het nog in den heel ouden tijd was, al de menschen die vroeger leefden op de hoogvlakte van dit Bolaang Mongondow, (zij hadden) heusch nog niet vastgesteld de verblijfplaatsen, want in die tijden had (bezat) men nog geen dorpen, bezat men nog geen huizen waarin (bestendig) kon worden gewoond, had men nog geen vorst en had men nog geen hoofden naar wie men luisterde (die men volgde, gehoorzaamde).

In dien tijd was er iemand van aanzienlijk geslacht, zijn naam was: de jonker Sadohe'. Eerst (in den tijd van) jonker Sadohe' is ingesteld het offerhuisje (het bemedicineeren van het dorp).

²³) *tokiman*, helper van den priester, geen „bezeten" priester.

Toen het nog in den tijd was van jonker Sadohé', was er een man uit den vrijen burgerstand (Simpal), zijn naam was Paloko'. Deze Paloko' was een man die verstandig en moedig was; hij was gemaakt dorpsoudste.

Nadat voorbij was gegaan ongeveer een dag (niet lang daarna), heeft Paloko' nagedacht, hij zei: „Hoe zal ik toch bijeen krijgen alle menschen die verstrooid zijn?” Vervolgens is hij gaan roepen al de menschen die daar verstrooid waren, hij zei: „Wij allen, allemaal, moeten bij elkaar komen, want er is iets waarover vergaderd moet worden”. En daarna, toen de vergadering geopend was, zei hij: „Gij allen, allemaal, zijt hier bijeen gekomen, want wij zijn toch van plan te maken een nieuw dorp (op een rij geplaatste huizen).

Toen al gereed was dat dorp, is die Paloko' weer gegaan en heeft weder laten roepen en laten bijeenkomen al de andere menschen, zijn opdracht luidde: „Ga dan zeggen tegen al de menschen die je ontmoet, zeg: Nu is gereed het dorp; wij allen moeten nog eens bij elkaar komen, want (wij) wenschen natuurlijk nog uit te noodigen tot (te ontvangen met) een offermaaltijd de geesten van heel vroeger, want zooals vanzelf spreekt wenschen (we hun) te verzoeken om een zegen voor het nieuwe dorp”.

Dit nu is gevolgd (in stand gehouden) door (hun) nageslacht tot op heden; geregeld wordt bemedicineerd het dorp, wordt verzocht om een zegen aan de vroegere vorsten en vroegere vorstinnen: dat veel moge worden het vee, toch gezond komen te worden (mogen groeien, leven) de menschen, en (de aarde) toch moge voortbrengen levensonderhoud (het toch een tijd worde waarin uitspruit het levensonderhoud)! Dit monibi-feest wordt gehouden één jaar één keer.

In heel oude tijden, toen de wereld natuurlijk nog erg schrikjagend was, in die tijden waren er veel boschgeesten, gewoonlijk genoemd: bewakers van het dorp (d.w.z. steeds oplettend of ze hun slag kunnen slaan), die verwekten onheil (ongeluk) in het dorp. Het kwam voor dat men bij het opstaan bemerkte dat van de groote vette varkens één (van de kudde, of: iederen keer één) was opgegeten door die boschgeesten. Bij het opstaan vond men dan slechts de huid van dat varken, die door hem was gehangen op de omheining of op een boomstronk. Als er gebeurden ontstellende dingen die aldus waren, dan sprak men met elkaar over de viering van het monibi-feest (over de wijze waarop het dorp begeneesmiddeld moest worden) en hield het monibi-feest.

Het gebeurt ook, als het een tijd is waarin niet meer uitspruit het

levensonderhoud, niet meer vrucht dragen de vruchtboomen, niet meer welig tiert het gewas, of niet meer goed gezond is het vee, dan spreekt men met elkaar weer over de viering van het monibi-feest en houdt het monibi-feest.

Als het dorp opdraakt (komt uit te sterven), d.w.z. als reeds veel zijn de menschen die sterven of ziek zijn, of er ellendig aan toe zijn, dan spreekt men met elkaar weer over de viering van het monibi-feest en bemediceert het dorp.

Indien men al van plan is het monibi-feest te houden, dan vergaderen alle volwassenen, de oudsten van het dorp tezamen met de hoofden, vaststellende de wijze waarop het monibi-feest zal worden gevierd, en spreken met elkaar over de kooperij van een varken en een geit; en dien avond wordt ook aangewezen de oudste die zal ontsteken den wierook (als) de avond daalt op dien (voor het feest) vastgestelden dag. Als er niets is dat bezorgd (angstig) maakt (geen onheilspellend vogelgeschrei wordt gehoord of kwade droomen worden gedroomd), dan gaat de oudste, die daarvoor aangewezen is, ontsteken dien wierook. Zoodra hij aankomt bij het uiteinde van dat dorp, dan roostert hij dien wierook en biedt kalk aan (d.w.z. sirih-pruimbenoodigheden); is dat afgeloopen dan stampt hij met den hiel op den grond en spreekt, zeggende: „O goden, daal neer, moge het worden goedgevonden dat (we) verzoeken om een zegen, bidden tot de geesten der voorouders en tot de geesten van vroegere vorsten, dat toch gezond mogen worden (leven, groeien) de menschen, dat toch veel mogen worden de huisdieren, dat toch weelderig moge worden het gewas, want wij wenschen natuurlijk uit te noodigen tot den offermaaltijd ulieden; doe het levensonderhoud toch overvloedig zijn, dat waar (we) op uitgaan toch mogen verkrijgen (wat we ondernemen toch moge gelukken)”.

Op dienzelfden dag alle menschen, allemaal, noodigen geesten uit tot den maaltijd in de verschillende huizen (door het aanbrengen van een kleine offerstelling, waarop een pirangdoos en tabak wordt geplaatst). Waar men de geesten wil doen plaatsnemen (en vergasten), dat is een kleine offerstelling (het kleintje van een gewone offerstelling) die wordt gehangen aan een balustrade-balk, zoo ongeveer een vadem is de lengte ervan; de omtrek ervan wordt afgeschut door een antieken doek aan den binnenkant ervan, de buitenkant ervan wordt omringd door jonge blaren van den aren-palm. Binnen in die stelling daar worden geplaatst pruimbenoodigheden en tabak en een gong. 's Avonds en 'smorgens vroeg wordt geslagen die gong, en

worden (den geesten) sirihpruimbenoodigdheden aangeboden en worden ze uitgenoodigd (plaats te nemen) en plechtig toegesproken, men zegt: „Neem hier plaats grootvader Dondo, want wij hebben u toch een feestelijke ontvangst bereid (om u eerbiedig te verzoeken) dat toch gezond komen te worden de menschen, toch veel moge worden het vee, het levensonderhoud toch overvloedig moge worden, want wij ontvangen u toch feestelijk en helpen u (toch ook) geëerde grootouders”.

Dit zijn de namen van de geesten, die worden uitgenoodigd plaats te nemen (aan den offermaaltijd) ofwel waaraan geofferd wordt: degeen (die wordt genoodigd) in den dorpstempel dat is Angkoebi'; degeen (die wordt genoodigd) in het offerhuisje op het erf van het dorps hoofd, dat is de (oorsprong) stamvader der vorsten, Sadohe'; (verder worden genoodigd) de voorvader Doengkoel (= de eerste); de geest van Kobo'; de voorvader Dondo; de voorvader Simbonan; Bokolow, degeen die bij den oorsprong der rivieren (verblijf houdt); Beken; grootmoeder Dodongkilat (Dongankilat); de stamvader Doda; de stamvader Simbala.

Angkoebi' die wordt uitgenoodigd plaats te nemen (aan den offermaaltijd) in den dorpstempel. De geest van jonker Sadohe' wordt uitgenoodigd aan te zitten in het kleine tempeltje. En ze worden uitgenoodigd 's avonds en 's morgens, gedurende die drie nachten. Op dien tijd is het dorp „onder den ban”: er mag niets worden gedaan wat onheil kan veroorzaken (verboden woorden bezigen), er mag niet worden geschreeuwd (lawaai gemaakt worden), het dorp daar mogen niet komen of voorbijgaan de menschen van andere dorpen.

De dorpstempel, deze is (zooiets als) het kleintje van een tuinhut (en) wordt geplant in het midden van het dorp; de omtrek die wordt afgeschut (omwand) met blaren van den arenpalm (die) worden opengesponwen: binnenin wordt hij afgeschut (omwand) door antieke doeken, die men laat rusten tegen die aren-palmblaren. Daar binnenin is de plaats waar worden neergezet twee kussens (die) een man en een vrouw (voorstellen). (Het kussen) dat een man (voorstelt), wordt van een broek voorzien, een kabaja aangetrokken en behoortdoekt. (Het kussen) dat een vrouw (voorstelt), wordt een sarong aangedaan, een kabaja aangetrokken, van een haarwring voorzien, een halsketting omgehangen en armbanden omgedaan. Deze (aangekleede kussens) worden gewoonlijk genoemd: poppen (beelden). Gedurende drie nachten, iederen nacht wordt niet gedooft de harslamp

en steeds wordt bewaakt door menschen de inhoud van den dorps-tempel.

Het offerhuisje (tempeltje) voor de vorstelijke geesten is ook (zoo-iets als) een klein tuinhutje, het wordt geplant op het voorerf van het dorps hoofd; het wordt ook omringd met aren-palmblaren en antieke doeken, en er worden ook voor gemaakt een mannelijke en een vrouwelijke pop en die worden gezet (laat men steeds zitten) gelijk ook de poppen in den dorps-tempel. Vóór die poppen worden geplaatst kleeren. De poppen, die in dit kleine offerhuisje (tempeltje) zijn, met deze stelt men voor den jonker Sadohe' en zijne gemalin. De poppen, die in den dorps-tempel zijn, daarmee stelt men voor Ang-koebi' en zijn vrouw.

Zijn er drie nachten voorbijgegaan, (dan) komen alle menschen, allemaal, bijeen in het dorp. Alle menschen, die geesten hebben uitgenoodigd, allen maken een offerstellige op het voorerf, waarop worden geplaatst spijzen, die allemaal worden geplaatst door alle menschen, als men al de geesten uitnoodigt. 's Morgens vroeg op dien uitnoodigingstijd, alle menschen, allemaal, koken. Als het al avond wordt, allen komen plaatsen de spijzen op de stellages, die zijn gemaakt op de voorerven van ieder. En dan gaan alle menschen, allemaal, naar beneden (dalen de trappen af) naar de voorerven en laten de geesten uitnoodigen; alle priesters (priesteressen) komen bijeen. Is afgeloopen het uitnoodigen van de geesten, dan worden de spijzen die in dien dorps-tempel zijn, verspreid (uitgestrooid) over het erf. Nadat (de geesten) de handen hebben gewasschen (de uitnoodigers of mokokapoi water hebben gegoten over de handen der geesten), zetten alle priesters, allemaal, de kwaadwillige geesten (als mangkoebi's, de dienaren van de pas onthaalde geesten) achterna — vergezeld door vele menschen —, te beginnen bij het eene uiteinde van het dorp en dan hollen ze in de ruimten onder de huizen uit en ingaande heren derwaarts. Als dat afgeloopen is, dan komen bij elkaar al de priesters en al die menschen, en vraagt men den priesters of (het aangebodene goedgunstig) is ontvangen door de geesten of niet. Indien het goedgunstig is aangenomen, dan neemt een oudste het woord, zegen afsmeekende, hij zegt: „Nu hebben wij ulieden toch met de noodige eerbied (en spijzen) ontvangen, moge (nu) toch ook door u overvloedig worden gemaakt de levensmiddelen, doe toch veel worden het vee (huisdieren) en doe toch welig groeien het gewas, en de menschen (vooral de zieken) dat die toch sterk mogen worden. Eerst als zullen komen te zwaaien de kokospalmen (vanwege hun

grootē hoogte) en krom worden (de sporen) der hanen, dan zullen we elkaar weer ontmoeten en u weder noodigen tot (u afwachten met) een offermaaltijd”.

Dienzelfden nacht alle priesters (priesteressen), allemaal dansen ze (en doen dit) gedurende drie of vier nachten, nacht en dag. Wordt het licht na den derden of den vierden nacht op dien danstijd, dan zijn er ongeveer drie of vier priesters die kokosnoot-water gaan sprenkelen (om de schadelijke krachten onschadelijk te maken) in de verschillende huizen, vergezeld door niet-bezeten helpers ongeveer vijf of zes. Waarmee dan wordt besprenkeld, is het water van jonge kokosnoten. Met dat ze aankomen bij de verschillende huizen (van het dorp), nemen ze blaren van een dajow-heester en doopen die in het water van die kokosnoten en sprenkelen daarmee her- en derwaarts in de hoeken der huizen.

ZANGEN IN DE TAAL VAN HET LANDSCHAP BOLAANG MONGONDOW.

BONDIT IM BOLIAN.

ZANGEN VAN PRIESTERS (PRIESTERESSEN).

1.

Bogani in toedoe im Bilalang:

Inami ¹⁾ naa-don doman,
ai-nolansik ko lengkoe'an ²⁾.

Oempai ing gina ai-mobawang,

norakoet ko rimoekeodan ³⁾,

1.

(De geest genaamd) Voorvechter van den top van Bilalang (dorp in het distr. Pasi) zegt:

Ik ben hier ook al,
(ik) heb al gedanst (gesprongen) op den weg.

Daar het hart al ruim is (prettig gestemd),

heb (ik) gebracht de geesten (der zieken),

¹⁾ Deze vorm beteekent eigenlijk: het onze (excl.), die van ons, en zou hier kunnen worden vertaald met: onze geesten, maar *inami* staat hier slechts voor *kami* of *akoei*: ik. In priesterzangen worden meermalen gewone woorden veranderd of vervangen door vreemde.

²⁾ *lengkoe'*, *molengkoe'*: krom, van praten bijv., ook van een weg: bochtig; *lengkoe'an*: met bochten, het of de kromme, in priestertaal: weg (wat in gewone taal *dalan* is) en ziet dan vooral op de wijze van trommelen, want het geluid der trom is eigenlijk de weg waarop de bezeten priester danst, of liever: waarvan de geest zich bedient.

³⁾ Deze zin luidt in gewone taal: *nogakoet kon dimoekeod*. (Tontemb.: *nimoe'koer*, ziel, geest).

ai-noonggot, ai-nolalang.
 Pokopandoi, pokotoekang!
 Onoe dongka im ponangoian
 lolaki mosalendangan?
 Mopodet ⁴⁾ dee-deeman,
 ilabotkoe, kinantangan
 ko limanja kololanan,
 binibit ko impoejoean.
 Nion-don im bangka' ginapang,
 ileagan in sinomboelan.
 Botoi-monag pogagolan
 kom pintad inta boelawan,
 kon toea-ta in tai ompoean.
 Abitkoe ede' ing gajang,
 poeloenja poeloë boelawan;
 baja' ankoe posolalang
 motomboekoe, motompoe⁵⁾lang).

(die) reeds lang, al heel lang
 (aan het zwerven waren).
 Gedraag je verstandig, toon je
 knap!
 Wat wel zal duidelijk maken dat
 je genoemd wordt
 een sterke en dappere man (een
 held)?
 Ziek is (de patient) niet (maar
 vrijwel hopeloos, „ziek” is een
 veel te zachte term),
 (maar) ik heb hem tegengehou-
 den, vastgegrepen
 bij zijn rechterhand,
 hem gedragen aan (zijn) kruin
 (hoofdhaar, en zoo gered van
 den dood).
 Daar zijn al de twee bijeenbe-
 hoorende prauwen,
 voorzien van zeilen die maan
 (sikkel) vormig zijn gemaakt.
 Roei zuidwaarts om het snelst
 naar het strand dat van goud is,
 aldaar zijn zij die vereerd wor-
 den (goden).
 Mijn wapen is het kleintje van
 een kris (zwaard),
 het gevest ervan is een gouden
 handvat;
 hiermee (met uitgetrokken
 zwaard) ga ik de verre reis on-
 dernemen
 (als) passend (voor mij, in over-
 eenstemming met mijn waardig-
 heid), goed.

⁴⁾ *mopodet* is een priesterwoord voor *motakit*: ziek.

⁵⁾ Dit woord is in gewone taal *mopia*: goed. *Totocoe motompoe⁵⁾lang im pototomoe im posigadan*: zeer goed is de wijze van ontvangen van deze menschen (pr. taal), d.w.z. ze hebben mij (de geest) met de noodige eer ontvangen, en de bonditzang van den priester is op schoone wijze meegezongen; *monenden*: zingend herhalen van een bondit-zangregel.

2.

Ki mobata', ki Oensi' on:
 Kami, toele, naaia bidon,
 a kom boeloed, kom Pantowon.
 Boki'koe ⁶⁾ i mololingoe-don
 kom boeloed norogintontong,
 kong koeroi ing kajoe daagon,
 kainia: „Ikow, inta-don,
 ojoeon-pa i andoepon,
 poesoeng-pa in taliibogon ⁷⁾,
 potoroï ⁸⁾ bolibongkangon ⁹⁾.”

2.

(De geest genaamd) de Schoone,
Oensi'on (zegt):
 Wij, vrienden, zijn weer hier,
 (wij die)
 steeds verblijven op den berg,
 op den *Pantowon* (hoogste berg
 in het land der geesten).
 Mijn helpster heeft (mij) bijna
 vergeten
 op de bergen die tegenover el-
 kaar liggen,
 op den top van den *daagon*-
 boom,
 zij zei: „Jij moet maar gaan,
 (want)
 er is nog iets waarvoor (ik) er-
 gens moet aangaan,
 ik wil eerst de bloesems hebben
 van de *taliibogon*-plant (die be-
 geerte wekt),
 waarmee men doet watertanden
 zeer overvloedig.”

⁶⁾ Dit van Ternate stammende woord betekent eigenlijk: gemalin van den vorst, maar wordt hier gebruikt voor: helpster(s) der priesteres.

⁷⁾ *ibog*: wensch, begeerte, ook: het water dat iemand in den mond komt bij het zien van iets lekkers bijv. of bij een ziekelijke aandoening der maag (hart-water); het voorv. *tali*- heeft meermalen een vluchtig-makende beteekenis, terwijl *-on* bij sommige woorden te kennen geeft: behept met wat het grondw. zegt, aangetast worden door wat het grondw. noemt; *taliibogon* is dus weer te geven met: waardoor de begeerte even wordt gewekt, die het water even in den mond doet komen. Hier is vooral bedoeld: door de aanwending van de bloesems van de *taliibogon* zal de ingevaren geest „als gesmeerd” kunnen spreken.

⁸⁾ *toroi* (*tojai*), *toemoroi*: druppelsgewijze uitlekken; *potoroi*: waarmee men zoo'n uitlekkerij veroorzaakt, wat hier dan is vertaald met: waarmee men doet watertanden.

⁹⁾ *bongkang*, *mobongkang*: met een vaartje iets overgieten, zoodat er het noodige wordt gemorst; het gebruik van *boli*- hangt veelal samen met een beweging en kan hier ook wel frequentatieve beteekenis worden toegekend: *bolibongkangon* is dus te vertalen met: het zal zeer overvloedig en vrij langdurig stroomen.

3.

Ia, io, ai-motakod,
 simpotoi mopolom-polok.
 Ko landakan bo toemongkod,
 bogani a mokidongog
 ko joea-joeak i logantod¹⁰).

4

Bela Manoengkararit:
 Akoei nongko o monik,
 akoei, toele, a pa mosilig,
 si a pa maja' molansik
 kon dimoekoed kinoemalig.
 Nion-don im bangka' pinipid,
 ileagan in tongo ikit.
 Botoion tangki-tangkidit,
 kon toedoe im boeja' in toebig;
 botoion-don pongiomonik,
 maja' kom boki' nopipid.
 Oelatēā riminsi-rinsik.

3.

O, o, (ik) wil al beginnen met
 bergbeklimmen (terugkeeren),
 het verhaal zal (dus) kort
 worden.
 Op een vlakte der berghelling
 zal ik stilhouden,
 de voorvechter zal luisteren
 te midden van de logantod-
 zangen.

4.

(De geest) Bela Manoengkararit
 (zegt):
 Ik kom van boven,
 ik, vrienden, wensch eerst af te
 dalen (van den berg),
 want ik wensch eerst te gaan
 dansen
 voor de geesten die wild (schuw)
 zijn geworden.
 Daar zijn al de op een rij ge-
 plaatste prauwen,
 voorzien van zeilen die uit èen
 lapje bestaan.
 Ze moeten worden geroeid
 steeds dicht langs het strand,
 boven op het schuim van het
 water;
 roei haar dan koersend naar het
 noorden,
 ga naar de op een rij geschaarde
 helpsters.
 Het zweet (der roeiers) druppelt
 gestadig.

¹⁰) Als een priester(es) zoogenaamd is flauwgevallen, omdat iemand een verboden woord bezigde, ofwel omdat bijv. een kind tusschen hem en den tamboer doorging, dan wordt deze weer bijgebracht met een *logantod*-zang (door een oude te zingen). Dit laatste wordt genoemd: *logantodan*.

5.

Ki Mando Motombogani ¹¹⁾:

Toele, naa-don ing kami.

A kotantoe-tantoe'-nami,

minaja'-bi' kinoeani.

Lagi boeian ing kami,

ogoi-ai doman im ponoendi ¹²⁾,
diaan poba_{lo}en-nami.

6.

Ki Mando Mosalendangan:

Akoei naa-don doman.

Kinoeani im posigadan ¹³⁾,

inta-ka maja' ontongan.

Koonagan ing ko landakan,

boerangin nogilitoe'an.

Ilabotēā, kinantangan

ko limakoe ko_{lo}lanan,

pinongaloi, pinolampang.

Binoetaran in tengkelan ¹⁴⁾,

5.

(De geest genaamd) Mando die
doet als een voorvechter (zegt):

Vrienden, hier zijn we al.

(Hoewel we) steeds in onze
vaste plaats verblijven,
zijn (we) toch gegaan (daar we)
werden geroepen.

Spoedig is het tijd waarop we
terugkeeren,

geef ons toch sigaretten,
breng onze teerkost.

6.

(De geest genaamd) de sterke en
dappere Mando (zegt):

Ik ben hier ook al.

(Toen ik) geroepen werd door
de mensen,

(zei ik): komaan, laat ik er maar
naar gaan zien.

Naar beneden komende bij de
vlakte op de berghelling,
zaten (daar) de priesters bij
elkaar.

(Ik) werd door hem tegenge-
houden, vastgegrepen

bij mijn rechterhand,

daarmee heeft hij mij geroeid
(geleid),

heengevoerd (doen stappen over
hindernissen).

(Ik) ben begoten met kokosnoot-
water,

¹¹⁾ *bogani*: voorvechter; *motombogani*: zich gedragen als een voorvechter, dit willen worden. Een met *to-* afgeleid grondwoord zegt veelal: zooiets als het grondw.

¹²⁾ *ponoendi* is een priesterwoord voor *gau*: sigaret.

¹³⁾ Priesterwoord voor: *intau*: menschen.

¹⁴⁾ Priesterwoord voor jonge kokosnoot en het water ervan. *Tengkel, monengkel* beteekent in het gewone leven: handen in de zij zetten, op de heup dragen.

inami noĩntoi doman.
 Polom-polokon i ooeman,
 mobajong-pa ing kosoesaan.

7.

Bogani ki Kaoempoengan:
 Kami, toele, naaia-don doman,
 toemakoi toemonggoloean
 kom bangka' sinakoian,
 ileagan in sinomboelan,
 kon doelakēā ing kilang-kilang.
 Botoi-monag pogagolan,
 poliboe kon toeboean,
 toeboe kom pintad boelawan.
 Molansik-pa tokomintan,
 kodoea, kotoloe baloeian.
 Talanja¹⁵⁾ pojosingogan.

8.

Ki Mongiloi¹⁶⁾, ki Mongilag¹⁷⁾:
 Akoei nongko o moentag,
 nongkon simpoenoe'on in dagat,

(dit) had ik ook begeerd.
 (Ik) zal maar kortmaken het
 verhaal,
 (want) veel nog is (mijn) werk.

7.

(De geest genaamd) de Voor-
 vechter Kaoempoengan (zegt):
 Ik, vrienden, ben ook al hier.
 (Ik) bestijg — me in de plaats
 stellende van een ander —
 de prauw die bestegen is,
 voorzien van een zeil dat maan-
 (sikkel)vormig is gemaakt,
 op den voorstevan is het klin-
 gelende versiersel.
 Roei zuidwaarts om het snelst,
 rondom de aanlegplaats,
 leg aan bij het gouden strand.
 Dans nog ieder één keer,
 tweemaal, driemaal veranderend
 van zang.
 (Wat ik nu heb gezegd) zal mis-
 schien wel voldoende zijn om er
 met elkaar over te praten.

8.

(De geest genaamd) de Inspec-
 teur, de Onderzoeker (zegt):
 Ik kom uit het westen,
 van de uiterste grens der zee
 (waar deze de kim raakt),

¹⁵⁾ *talanja*: zoo ongeveer voldoende, nauwelijks toereikend. *Kaamon naa talanja ponogoejoton*: deze (voorraad) eten zal misschien voldoende zijn om de krachten te onderhouden (maar meer ook niet, vet zullen we er niet van worden).

¹⁶⁾ *mongiloi*: onderzoekend bekijken, inspecteeren, ook zijn eigen kleeding bijv. met naar beneden gericht blik of naar beneden gebogen hoofd; *imiloi*: het hoofd laten hangen; *noĩloi-don i oeloenja*: neergebogen was zijn hoofd.

¹⁷⁾ *mongilag*: onderzoeken wat iemand mankeert; *ilag-ai-pa im ponto' naa, mongo onoe i mokopodet*: toe, onderzoek even dezen jongen wat of (hem) ziekmaakt.

motoendoe' kon tolibag,
mamangoi modapa-dapat
kom boei' minta bo agat.

Inta-don, moboei-moentag.

Onoe-don bai norokiap?

Boejak ing kokiap.
Darag-mata! dagit-moentag!

Lolaki a-nokoalap,
nokoagow kon sinotag¹⁸⁾.

Paring-don im bangka' sindoelak,

ileagan in togogopat,

kon doelakēa i lenso dodap.

Botoi-moeik, botoi-moentag,

bandera kom posibotak;

inia ing ko joea-joeak.

Porotogoe'-don¹⁹⁾ kon tolibag!

9.

Ki modatoe kong Konoan:

om te onderwijzen de *tolibag*-
zangen,
(ik) kom een onderzoek instellen
naar alle geslachten en afstam-
elingen.

Komaan, (ik) keer terug naar
het westen.

Wat is het toch dat steeds weer
schittert?

(dat zoo iets is alsof velen met
de oogen hebben geknipt)

De bloesems van de oogleden.

Span al je krachten in! pak het
westwaarts!

De man heeft kunnen vangen,
heeft kunnen rooven de gekauw-
de pruim.

Geef de *sindoelak*-prauw een
andere richting,

die voorzien is van zeilen, iedere
(mast of iedere prauw) vier,

op den voorstevan (wappert) de
welriekende hoofddoek.

Roei oostwaarts, roei west-
waarts,

de vlaggen (wapperen) aan
weerszijden;

de zijne (de prauw van Mon-
gilo) is in het midden.

Heft allen aan een *tolibag*-zang!

9.

(De geest genaamd) de regeer-
der te Konoan (verblijfplaats der
goden) zegt:

¹⁸⁾ *totag*, *monotag*: kauwen, voaal van een pinangpruim; *sinotag*: het ge-
kauwde, de geheel of gedeeltelijk uitgekauwde pruim. Als een bewijs van groote
genegenheid nemen verliefde menschen wel elkaars pruimpje uit den mond en
kauwen dit dan zelf verder. Op dit gebruik wordt in dezen zang gezinspeeld,
en met *sinotag* wordt eigenlijk een vrouw bedoeld.

¹⁹⁾ *togoe'*, *motogoe'*: een zang inzetten; *potogoe'*: hef aan! *porotogoe'*: heft
allen aan! Het infix *-or-* heeft meervoudige of frequentatieve kracht.

Akoei naa-don doman,
kinoeani im posigadan.

Boki'koe inta kojongan,
onda ing ki bila kojongan?

Naa bo ai-molansikan.

Akoei mongoe_{la} doman
kong koka_{loi} ²⁰⁾ sinalempang,
talempangan ko ogotan;

notajow ilo-iloian.

Boerow-ka-don in sinakoian,
ileagan in sinomboelan,
kon doelakēa ing kilang-kilang.

Botoi-monag pogagolan,
toeboe kom pintad boelawan,
kon totoeboean im bolian.

Porotogoe'-don ko ooeman,
modali', modagol ²¹⁾ doman.
Oempoeng, ki Bata' im boelan,

Ik ben hier ook al,
(daar ik) geroepen werd door de
mensen.

Mijn helpster die (me) altijd
bijstaat,
waar zijn de oude vrienden (zij
die gewoon zijn voor me te
trommelen)?

Nu ga ik al dansen (al behept
met de lust tot dansen).

Ik verzoek ook met aandrang
om (twee) gekruiste doeken,
bind ze kruiselings om (mijn)
lenden;

het is mooi (fraai van kleur enz.)
om er voortdurend naar te
kijken.

Wend dan toch de prauw die
bestegen is,
voorzien van een zeil dat maan-
(sikkel)vormig gemaakt is,
op den voorstevan is het klin-
gelende versiersel.

Roei zuidwaarts om het snelst,
leg aan bij het gouden strand,
bij de aanlegplaats der priesters-
(essen).

Heft allen aan een zang (letterl. :
verhaal),

vlug, (maar) toch niet al te snel.
De (kwade) geest (genaamd) : de
schoonheid der maan,

²⁰⁾ *ka_{loi}*, *monga_{loi}*: slingeren met armen bijv.; *koka_{loi}*: vin, waarmee de visch zich beweegt, hier: doek(en) van een priesteres, vooral die welke zij bij het dansen in de hand houdt en waarmee zij slingerende bewegingen ofwel roeibewegingen maakt en die door haar dan ook wel *bobotoikoe*: mijn roeiriemen, worden genoemd; de geest in haar maakt nl. dan de reis per prauw.

²¹⁾ *modagol* beteekent eigenlijk: hevig, in erge mate, maar schijnt steeds met de ontkenning *dia'*: niet; te worden gebruikt, zoodat — ook als deze eens wordt weggelaten, zooals hier het geval is, — *modagol* toch moet worden opgevat alsof er is gezegd: *dia' modagol*: niet al te..., niet erg....

sinalow i inangoian.

Modamal-don in toengkoelan.

Potogoe'-don ko ooeman!

10.

Ki Daëa, ki Tosimboi:

Toele, naa-don iakoeoi,
tali-talib-bi' iakoeoi,

ilabotëa bo kinapoi,

bo ilimitoe' noboboi

bo notogoe' kon simpotoi.
Onda-don ing ki togi baloi?

Roemogi-te-don iakoeoi,
bai n dongka moboei mangoi,

kotaki-takin i itoi.

11.

Ia, io, ki Keaton:
Akoeoi, toele, i naaia-don,
nojankom kong kijondom.

Doei' im boki'-naton,
boki'koe sinontoelongs.

Ponto'koe onda-don nion?

Ambe', ojoeon-pa i oelaon.

is overwonnen door de bezeten
priesteres (in wie is gekomen de
geest).

(Ik word) erg op de proef ge-
steld (veel zijn de beproevingen,
nl. door de vele vragen der aan-
wezigen)

Hef aan een zang!

10.

(De geest) Daëa, (de uitstrooier)
Tosimboi (zegt):

Vrienden, hier ben ik al,
ik wou heusch ineens voorbij-
gaan,

(maar) ik werd door hem tegen-
gehouden en uitgenoodigd,
en (toen) ben ik gaan zitten in
de rij (op een rij met anderen),
en heb aangeheven een zang.

Waar is toch de eigenaar van
het huis?

Ik wind me al op (word al boos),
(een anderen keer) zal ik wel
terugkomen,
tezamen met de oudere (geesten).

11.

Ja, ja, (de geest) Keaton (zegt):
Ik, vrienden, ben nu al hier,
in de hand houdende *kijondom*-
bloemen.

Verhef onze helpster,
mijn helpster die (ik) als een
eenig kind (*toelong*) heb ge-
maakt.

Mijn jongen, waar toch is die
nu?

Ach, er is nog iets waarom (ik)
wil vragen.

Moïkow-don im pongontong,
 dia'-don ing koanga'on:
 kaleboe'koe ko modoloim,
 bobotoikoe noree'-don.
 Ooeman tonga'-pa nion.
 Sinakoiankoe i nion-don,
 ileagan in togogonom.
 Botoi-monag, ponginion,
 toeboe kom pintad doengkoelom.
 Inako' i na'-don nion,
 imonimoe potogoe'-don!

12.

Ia, io, Manoengkeat:
 Akoeoi nongko o moentag,
 Inia, koema, in tolibag,
 dodoei' joemongka-jongkat.
 Inta-ka-pa, a pa mamonag,
 mea'²²) kom boki' nopapad,
 ponoendi tongo tatak.
 Boki'koe modali' lalat,
 mongobodok, mongobatak.

²²) mea' staat hier voor maja': gaan.

Gijlieden, kijkt (zelf maar) wat
 mij ontbreekt,
 er is niets meer dat prettig stemt
 (noodigt tot toeven):
 mijn sarong (is alleen maar te
 gebruiken) in het donker (zoo
 slecht is ze),
 mijn „roeiriemen” (doeken:
kokaloi) zijn al slecht (*leelijk*).
 Het verhaal voorloopig tot zoo-
 ver.
 De door mij bestegen prauw is
 al hier (daar),
 voorzien van zeilen, iedere (mast)
 zes.
 Roei zuidwaarts, ga hier langs,
 leg aan bij het eerste strand.
 De mijne (mijn zang) zij hier-
 mee voldoende,
 die van ulieden, hef die aan!

12.

Ja, ja, (de geest) Manoengkeat
 (zegt):
 Ik (kom) van het westen.
 (De zang) van hem, nietwaar, is
 een *tolibag*-zang,
 een loflied steeds weer zacht
 ruischend.
 Komaan dan maar, (ik) wensch
 eerst af te dalen,
 ga naar de op een rij (gezetten)
 helpsters
 (en vraag om) een sigaret, èen
 stuk.
 Mijn helpsters zijn zeer druk,
 allemaal dom, allemaal onbe-
 houwen.

Nion-don im bangka' sindoelak,
ileagan in togogopat,

kon doelakēā i lenso dodap,

bandera kom posibotak.

Botoi-moeik, botoi-moentag,

ponotoi im boeja' in dagat!

Hier is al de *sindoelak-prauw*,
voorzien van zeilen, iedere (mast)
vier,

op den voorsteven een welrie-
kende hoofddoek,

vlaggen aan weerszijden.

Roei oostwaarts, roei west-
waarts,

doe (haar) gaan over het schuim
der zee!

13.

Ki Keang-keangon-in-tompot²³⁾

Akoei nongkon Toemolog,
a mosilig mogogitog.

Inta-don, mopokodapot,

dika-don toemongko-tongkod!

maja' mongoepang²⁴⁾ monotop.

Tonga'-pa nion i itog,

akoei lagi motakod.

13.

(De geest genaamd) „de speelbal
der winden” (de windgod?)
(zegt):

Ik (kom) van Toemolog,
wensch den berg af te dalen om
te spelen (dansen).

Komaan, zetten (we) de reis
voort,

houdt niet meer herhaaldelijk
stil!

(om te) gaan sirihpruimen (en)
sigaretten te rooken (zuigen).

Tot zoover voorloopig het spel
(de zang),

ik moet spoedig den berg bestij-
gen (terugkeeren).

²³⁾ *keang*: een soort strik om kippen mee te vangen; *kokeang*: een speeltje, iets aan een touwtje, dat kinderen in den wind laten wapperen; in sommige plaatsen beteekent *kokeang* ook waaier (= *kokeab*); *keang-keangon* kan vertaald worden met: wat steeds door den wind wordt bewogen, wappert, maar het is ook mogelijk dat hiermee een plaats in het luchtruim wordt bedoeld (-on heeft ook plaatsaanduidende beteekenis) en *ki Keang-keangon* zou dan een soort windgod kunnen zijn.

²⁴⁾ *oepang*, *mongoepang*, sirih pruimen; *pongoepang*: pruimbenoodigheden. Deze woorden behooren tot de priester taal.

TOLIBAG ¹⁾.

1.

Tolibag i lolaki inta moboeat,
maja' i mojjoe', tala'an ko i
boeloinja.

1.

Aka ikow mokoboloi ²⁾,
tala'ankoe tongo pajoi ³⁾.
Koangoian i mokokiangoi ⁴⁾,
tonga' pomama'nja i ogoi,
dika limitoe' moboboi.

Kototaauan ⁵⁾, iakoeoi
mololiom ⁶⁾ ko oeato i;

balengkoeng goeli' ⁷⁾ ing gogoi.

1.

Lied van een man die vertrekt,
een verre reis onderneemt, zijn
vrouw achterlatend.

1.

Indien je het kunt uithouden,
verlaat ik (je) een rijsttuinjaar.
Als een gast komt,
slechts sirihpruimbenoodigdheden die (mag je hem) geven,
(je) mag niet naast (hem) gaan
zitten.

Het is goed bekend, ik ben
een slikker van ijzer (een ijzer-
vreter, vechtersbaas);
een kris stilt den honger (voor
vechten laat ik mijn eten staan).

¹⁾ *tolibag*, vers, soort puntdicht, lied.

²⁾ *mokoboloi*, kunnen uithouden; het voorv. *moko-* heeft hier de kracht van „kunnen”, zie § 58 (Hier en verder beteekent §: paragraaf der spraakkunst van het Bolaang Mongondowsch, in Bijdr. Kon. Inst. v. T., L. en V., deel 85 en 86).
moboloi, uithouder: *momo*loei, aanhoudend iets doen.

³⁾ *pajoi*, rijst in den holster, beteekent hier de tijdruimte vanaf het planten tot den afloop van den oogst, en is daarom vertaald met: rijsttuinjaar.

⁴⁾ *mokokiangoi*, (*angoi*: komen) *moki-* duidt vaak aan: verzoeken, vragen om wat het grondw. zegt, of: verzoeken te doen wat het grondw. te kennen geeft; *mokoki-* (gereduplicateerd *moki-*) zegt: herhaaldelijk verzoeken te.....; *mokokiangoi*, dien men gewoon is uit te noodigen om te komen, gast. § 77.

⁵⁾ *kototaauan*, het is voldoende of goed bekend; ook hier versterkt de reduplicatie van het grondw. taau de beteekenis. Zie § 221, laatste gedeelte.

⁶⁾ *mololiom*: *mo-* + geredupl. gr. w. vormt „beroepsnamen”, gewoon zijn te...., ook: nu eenmaal onderhevig aan....; *molio*m, slikken; *mololiom*, slikker, heeft hier overdrachtelijke beteekenis: vrees niet voor bloedstorten en dood, ben voor niets bang.

⁷⁾ *goeli'*, ook: *oeli'*: in orde of in den oorspronkelijken toestand brengen, ook stillen van honger en dorst, van 't verlangen naar iets of iemand; *mogoeli'-pa i jogang*: eerst lesschen de dorst; *mogoeli'-pa in tanob*: eerst stillen het verlangen.

2.

Aka ikow mokotahang⁸⁾,
tala'ankoe tongo boelan.
Koangoian i mongongimbalōian⁹⁾ •
tonga' pomama'nja i ogoian,

dika limitoe' mogapang¹⁰⁾.

Akoeoi, kototauuan,
mololiom kom boelawan;

balengkoeng goeli' i jogang.

2.

Tolibag in tajow-mobiag, moï-
goem kong kirimang¹¹⁾ (padoeli)
kon tongo pobiagēa mongodeaga.

1.

Lajoeg-don iikow limboekon,
loemajoeg simido-sidong¹²⁾,

2.

Indien je het kunt uithouden,
verlaat ik je één maand.
Als er een bezoeker komt,
slechts sirihpruimbenoodigdheden
mogen (hem) gegeven worden,
(je) mag niet dicht bij (hem)
gaan zitten.
Ik, het is goed bekend,
ben gewoon goud te slikken (sta
voor niets);
een kris stilt (mijn) dorst.

2.

Lied van een jongeman (die)
verzoekt om een cadeautje aan
een meisje van zijn leeftijd.

1.

Vlieg uit gij wilde duif,
vlieg zeer snel,

⁸⁾ *mokotahang*, in betekenissen gelijk aan *mokoboloi*: kunnen uithouden; het Maleische „tahan” is hier al ingeburgerd.

⁹⁾ *mongongimbalōian* (gr.w. *baloi*: huis) duidt iemand aan, die erg graag op bezoek gaat; het suffix *-an* beteekent hier: behept met de lust daartoe, en het geredupliceerde prefix geeft frequentie te kennen; *mongimbalōian*: huis-uit huis-in gaan, leegloopen, ook: op bezoek gaan; *moïmbalōian*: iemand, die nu eenmaal de gewoonte heeft steeds op bezoek te gaan. Voor den voorslag *i-*, die secundaire grondwoorden vormt, zie § 89.

¹⁰⁾ *gapang*, zij, kant, rij; *kong gapangēa*: aan zijn zij.

¹¹⁾ *kirimang* en *padoeli* zijn aan het Maleisch ontleende woorden, beteekenen beide geschenk (gezonden geschenk).

¹²⁾ *simido-sidong*, zich zeer snel voortbewegen, maar men ziet bijna geen vleugelslag; *simidong*: vanuit de hoogte ineens neerschieten op een prooi, zich daarop werpen (van een roofvogel); *sidongan*: jongensspeelgoed, bestaande uit een stukje kokosdop, bevestigd op een houten staafje, dat men door aan een hierom gewonden touwtje te trekken, in een bamboe-kokertje snel kan laten draaien. Voor infix *-im-* zie § 178.

¹³⁾ *tampalioc* is w.s. gevormd van *lioc*: over (de grens), voorbij (het gevaar), te bovengaand, maar bij andere woorden heb ik het samengesteld prefix *tampa-* nog niet aangetroffen; mocht *tampa-* echter een oudere vorm zijn van *tampo-* (*to-* + genasaleerd *po-*), dan zou *tampalioc* te vertalen zijn met: maakt dat het passeert de.....; *toemampalioc*: zorg dat je heenkamt over, zonder ongelukken passeert (de hindernissen).

toemampalioe¹³⁾ ko ambong¹⁴⁾.

Moionag-mangoi in Tobongon,
dia' panga' bo libo'on

i nai¹⁵⁾ tete', i nai lansong¹⁶⁾,

salamkoe im pogoemanmoe-don.
Kinodaitan-don in totopon;

dongka tabakoe' bo silon
pokidia-mai motorong,
boetoelon ko alimomon¹⁷⁾,
pokibibit-mai kong golom,

kon tolatan¹⁸⁾ dolō-dolom.

3.

Tolibag i mongodeaga kon tajow-
mobiag, moigoem kom padoeli
(kirimang).

Koīna¹⁹⁾, moboena-boenanang²⁰⁾,
inonagkoe i langagan

(vlieg) heen over de hindernis-
sen.

Als (je) aankomt te Tobongon,
en 't wellicht niet uitblijft dat
wordt gevraagd (naar mijn be-
doeling)

door de moeders, door de tantes
(vrouwen),

zeg jij dan dat ik (ze) groet.

Al op is hetgeen gezogen wordt
(sigaretten);

slechts tabak en sirihkalk

laat die vlug brengen naar hier,
knoop het in een alimomon-doek,
laat het dragen naar hier op de
wolken,

op den zuidenwind 's morgens
vroeg.

3.

Lied van een jongedochter voor
een jongeling, verzoekende om
een presentje.

Zooeven, bij het lichtworden,
ben ik naar beneden gegaan om
te bekijken

¹⁴⁾ *ambong*, dam, dijk; hier is bedoeld: *ambong ing giman*, een soort hinder-
nis tusschen strikken voor boschkippen of vogels, om ze zoo gemakkelijker in
den strik te krijgen.

¹⁵⁾ *nai* duidt aan dat de door het volgend woord genoemden bij elkaar be-
hooren, het is een verkorting van *naja*, wat weer een vorm is van het oneigen-
lijke pers. v.n.w. *taja* (zie § 236).

¹⁶⁾ *lansong* is een vrouwelijke eigennaam, maar wordt ook gebruikt in zangen
als aanspreekwoord voor vrouwen, wat dan weer te geven is met ons „dames”.
Ik heb het hier — een weinig vrij — met tantes vertaald.

¹⁷⁾ *alimomon*, een zijden, langwerpige doek, die als versiering over den
schouder of op het hoofd wordt gedragen.

¹⁸⁾ *tolatan*, het Maleische selatan, voor zuidenwind.

¹⁹⁾ De vier eerste regels van dit vers willen te kennen geven: uitzien-
de, zooals gebruikelijk is, naar de leden der andere kunne, en: ik ben in de opge-
wektheid der jeugd.

²⁰⁾ *moboena-boenanang*, zoo omstreeks het aanbreken van den dag; *boena-
nang*: dageraad (we meenen hier met het infix -oen- te doen te hebben, § 183);
moboenanang, aanbreken van den dag.

ki toendi, ki koto_{lo}ean,

lokoetoi mogalilian²¹⁾.

Noigara'-mai²²⁾ ing ki Dajan,

lo_{la}ki mosalendangan,
nonongkiki²³⁾ kom bobodan.

Ilabotkoe kinantangan

ko limanja ko_{lo}lanan,

bo inoeni pinolibó'an

mongo kajoe onoe in totokan²⁴⁾.

Kajoe dondo' sinojangkang²⁵⁾.

Akoeoi, oele, im ponombiagan²⁶⁾

kon doedoek bo tojomboeian,

de sterren, den gordel van
Orion,

de elkaar voorbijdrijvende wol-
ken.

Toen kwam plotseling Dajan in
mijn gedachten,

een sterke en dappere man,
over den schouder hangende een
bamboe met lijnstokjes.

Ik heb hem tegengehouden, bij
de hand gevat,

bij zijn rechterhand, (d.w.z. zijn
verzoek ontvangen)

en onderzocht door er naar te
vragen,

in welken boom wellicht (hij
zijn) lijnstokjes zou steken.

(Hij zei: in) een voor het groot-
ste deel van zijn takken ontda-
nen dondo'-boom.

Ik (zei:) vriend, bewaar voor
mij in het leven

een doedoek- en een tojomboei-
an-vogel,

²¹⁾ *mogalilian*, elkaar voorbij drijven, vliegen (van wolken; vogels). Voor *mo(g)-an*, zie § 39 en 49.

²²⁾ *noigara'*, kwam plotseling in de gedachten, kreeg (ik) het verlangen naar....; *gara'*: begeerte, verlangen naar de andere kunne. Voor *noi-* zie § 90.

²³⁾ *nonongkiki*, iets aan een riem of touw over den schouder hebben ge-
hangen en zoo dragen; *tongkiki*, gr.w., is ook ml. eigennaam.

²⁴⁾ *totok*, *monotok*, vogels vangen met lijnstokjes; *totokan*, waarin men zulke
lijnstokjes steekt.

²⁵⁾ *jangkang*, bladerloos, zoowel van staande als van omgehouden boomen;
ijoemangkang: heeft zichzelf ontbladerd (bij de wisseling van bladeren);
monojangkang: een boom ontbladeren door de loof-takken er af te hakken (de
dikkere twijgen kunnen dan later weer uitloopen); *sinojangkang*: een blader-
loos gemaakte boom, waar vogels graag neerstrijken. Voor het samengestelde
prefix *sino-* zie § 128.

²⁶⁾ *ponombiagan*, persoon, voor wien men iets verzorgd, hier: in het leven
laat; *po-an* kunnen ook beteekenen: plaats waar, tijd waarin...., § 36; voor
to- en *pono-* zie § 126 en 151.

Met „im ponombiagan kon doedoek bo....” wordt hier bedoeld: de vruchten
van je arbeid, waarvan we zullen moeten leven,

pomiaan boeoi bo tondan,
na'-don boeloi bo kantang.

4.

Tolibag i mongodeaga kon tajow-
mobiag, inta mopojojogoegoet ²⁷⁾
ko inia, mangalenja: ko lolaki
inta koibogëä.

1.

Lamboengkoe biningkatan ²⁸⁾,

soetara sinalempang ²⁹⁾,

sinaloei-pa i mogogoejang,

pinomia boeoi bo tondan

a pa adi' kong gogoendanan.

Mafoena in dia' poloean.

A potomoe, a posiman

kon sope' bo sinakoian;

potoeboe-mai in tolatan.

om die te maken tot een verlok-
king en belooning,
zooals echtgenooten en verloof-
den (doen).

4.

Lied van een jongedochter voor
een jongeling die met andere
jonge mannen kampt om haar,
d.w.z. voor den man die haar
bevalt.

1.

Mijn kabaja is blauw gekleurd
(heel mooi), (mijn eer, maagde-
lijkheid, is zeer kostbaar)
(draag) gekruiste zijden (selen-
dangs),

nog gekocht door de ouders
(grootouders),
gemaakt tot een verlokking en
belooning,

toen (ik) nog een kind was in de
wieg.

Dit is de reden dat zij niet kan
worden geleend (ik laat niet met
me spelen).

(Ik ben) steeds gereed te ont-
vangen, steeds afwachende
de sope'-prauw en die waar (je)
inzit (bruidegomsstoet);
de zuidenwind doe deze hier
aankomen.

²⁷⁾ *mopojojogoegoet*, met elkaar kampen om iets, of: iemand is de oorzaak dat anderen om haar vechten; *oegoet*, *mogoegoet*: trekken, sleepen, rukken, ontrukken. Voor *mopojo-* (door invoeging van -*oj-* ontstaan uit *mopo-*), zie § 85.

²⁸⁾ *bininkatan*, wat in blauwe verfstof is gedrenkt, daaruit is opgenomen (opgehaald); *bingkat*, neem het op, bijv. een mat.

²⁹⁾ *sinalempang*, gekruist, van het secundaire grondw. *talempang*: kruisen, wat is afgeleid van *tem pang*; *monempang*: vleermuizen vangen met een net aan twee lange bamboes gebonden, die bij het dichtslaan elkaar kruisen, voor het infix -*al-* zie § 179.

Darag-mata! dika oekatan,
sin dagiton-magi' in tagoedang.

Lolaki mosalendangan,
bogani pinonangoian,
pinonisi'³⁰⁾ kon taboean.

2.

Lamboengkoe biloedjoe,
pinonondan-pa i lakikoe.
Maloenā in dia' poloeankoe.
A posiman, a potomoe
kon sope' bo djoeloēn-djoeloē.

5.

Tolibag i mongodeaga, ponon-
tot³¹⁾ kon tajowmobiag, inta
dia' mokobali' monangag³²⁾.

Span al je krachten in!, laat me
niet los,
want dan word ik gegrepen door
een krokodil (door een anderen
man die me niet bevalt).
Dappere en sterke man,
beroemde voorvechter,
waarmee (anderen) zijn wegge-
drongen van familiegronden.

2.

Mijn kabaja is fluweel, (mijn
eer, maagdelijkheid, is zeer kost-
baar),
waarmee nog heeft beloond mijn
grootvader.
Dit is de reden dat ik haar niet
uitleen.
(Ik ben) steeds afwachtende,
steeds gereed te ontvangen
de sope'-prauw en de djoeloēn-
djoeloē-prauw (den bruidegoms-
stoet).

5.

Lied van een meisje, waarmee
(ze) beschaamd maakt een
jongen man, die het niet aan-
durft (haar) te schaken.

³⁰⁾ *pinonisi'*, waarmee men anderen heeft weggedrongen, er uitgewerkt heeft; *mosisi'*: nauw, krap, benauwd; *monisi'*, benauwen, vernauwen, verdringen. Voor *po-* bij geredupliceerd gr.w., zie § 213.

De inhoud van dit vers wil te kennen geven: ik ben je genegen, maar ik ben een fatsoenlijk meisje en wil dus in alle eer en deugd met je trouwen; ik ben het waard dat je om mij kampt.

³¹⁾ *tontot*, *monontot*, bang, beschaamd, verlegen maken; *ponontot*: waarmee men beschaamd maakt.

³²⁾ *tangag*, *monangag*, schaken, ontvoeren van een meisje, ook: in den bek wegdragen van het geroofde (door een hond bijv.). Voor het ontvoeren van een getrouwde vrouw wordt *mongagow*; rooven, gebruikt.

1.

Onda-don nion doeajow,

bogani dinajo-dajow?

Nion mamagi'-mamakow

kon siga-sigad i linow.

Ora! dia' nokoagow

kon toja' kom bonoe i linow,

ko ngara ³³⁾ im batoe mo_loenow.

2.

Onda-don nion toka-tokakak?

Nion mamoeik-mamoentag

kon siga-sigad in dagat.

Ora! dia' nokoalap

kon toja' kom bonoe in dagat,

ko ngara im batoe mo_loenat.

6.

Tolibag i mongodeaga kon ta-
jow-mobiag inta dia' motoedoen
mongantang ko inia.

Dona'-ai-don ing kami patoeng

sinibat dia' notoedoen,

1.

Waar is nu de reiger (hij die
vroeger steeds kwam en nu in-
eens wegblijft),

de beroemde voorvechter?

Nu loopt (hij) heen en weer

tusschen de plassen (meertjes).

Bah! (hij) heeft niet durven
rooven

de visch in de plassen (uit het
huis der ouders),

uit de opening tusschen de
groene steenen (uit het huis der
ouders).

2.

Waar is nu de *toka-tokakak*-
vogel?

Nu loopt (hij) oostwaarts en
westwaarts

tusschen de zeeën.

Bah! (hij) heeft niet durven
vangen

de visch in de zee, (uit het huis
der ouders),

uit de opening tusschen de
schoone steenen (uit het huis der
ouders).

6.

Lied van een meisje voor een
jongeling, die niet houdt (zijn
belofte) zich te verloven met
haar.

Laat het dan maar zoo zijn dat
wij (zijn als) water-bamboe's,
(die) een houw hebben gekregen
(maar waarbij het omhakken)
niet doorgezet is,

³³⁾ *ngara*, deurgat, opening tusschen iets.

daoenēa dongka i nogoejoeng.

Ibarat ³⁴) ngangoi ³⁵), ibarat bangkoeng ³⁶).

Dongka moikow im pokampoeng,
porame takin ginaloem.

7.

Tolibag im bobai ko lolaki, inta dia' notoedoen noboeloi ko inia.

1.

Onda-don nion kakakoe,
oembo i lipoe' mobagoe?
Sindog-pa polibo'ankoe
pomoetoesan-pa ³⁷) ko ngakoe.
Nongonoe sim pinelemoe?
Akoei ³⁸) mangoi pongonoe?

de bladeren ervan slechts die hebben bewogen (geschud).

(Je woord) kan worden vergeleken met een stomp (mes), met een verroest ijzer.

Alleen jullie die moeten (maar) bij elkaar blijven,
wees (maar) vroolijk met (je) familie.

7.

Lied van een vrouw voor een man, die niet heeft vervuld (zijn belofte) te trouwen met haar.

1.

Waar toch is nu de *kakakoe*-vogel (koekoek),
de *oembo*-vogel van het nieuwe dorp?
Blijf even staan (want) ik wil vragen
(of je) soms wilt verbreken de belofte.
Waarom is door je verhinderd (dat ik me met een ander verloofde)?
Wat zal er verder met mij gebeuren? (ik zal wel gauw sterfen van hartzeer of zelfmoord plegen),

³⁴) *ibarat*, zinspel, bedoeling, gelijkenis, is overgenomen uit het Maleisch (Arab.), doch geheel ingeburgerd.

³⁵) *ngangoi*, *nongangoi*, stomp, van mes, schaaft enz.

³⁶) *bangkoeng*, oud, verroest hakmes, of een ander stuk verroest ijzer; *nobangkoeng* wordt ook gebruikt voor: stomp, d.w.z. in plaatsen waar *nongangoi* minder gebruikelijk is.

³⁷) *pomoetoesan*, hier is het Maleische *poeto*: breken, als gr.w. genomen, hoewel een vorm van *bontow* van zuiverder taalgevoel zou getuigen.

³⁸) *Akoei mangoi pongonoe?* *si oemat did' nogoeroe*. Met deze woorden — zie de vertaling — vernedert het meisje zich schijnbaar, maar in werkelijkheid is ze hier zeer scherp, want er wordt tevens mee bedoeld dat de jongeman ook de ouders beledigd heeft, wat veel erger is, *mangoi* geeft hier aan *akoei* een

si oemat³⁹⁾ dia' nogoeroe.

Koagi'an in djandjimoe,
koedjoerat⁴⁰⁾ taba' i ompoe,

ikow-don in simingkolanoë⁴¹⁾

momateha kong koeboerkoe;

boere'-ai i minja bondoe,

mobasa kon tangkabirole⁴²⁾.

want ik heb niets geleerd (ben dom).

Wanneer je stervensuur komt,
de oproep van de bode van den vorst (des doods),

dan zul jij het zijn die zich inspant om het nog te halen (uit te voeren)

bloemen te strooien op mijn graf;

besprenkel het met welriekende olie,

lees wat een overledene wordt voorgezgd.

2.

Oempaaka na' kami naa,

dia' gampang, dia' gila,

ho mamakow soematenga

ho goemoeman⁴³⁾ kon tangoinja.

2.

Hoewel (slechts menschen) zooals wij (hoewel we slechts eenvoudige menschen zijn),

(we zijn toch) niet zoo gemakkelijk (te bedotten), zijn niet gek,

en gaan ons niet als een half-onwijze aanstellen

en zelf zeggen waar het om gaat (zelf zeggen te willen trouwen, zichzelf aanbieden).

ruimere beteekenis: als ik het nu alleen maar was! Met de volgende regels wordt te kennen gegeven: eerst op het eind van je leven zul je tot inkeer komen en begrijpen wat ik waard ben geweest.

³⁹⁾ *oemat* is hier vertaald met: ik, maar kan ook worden weergegeven met: ik behoer tot de menschen (die dom zijn), want *oemat* beteekent hier veelal: menschen, volk.

⁴⁰⁾ *koedjoerat*, ook gehoord als *koedoeorat*, is het Arab. *kodrat*; macht, almacht, hier vertaald met: oproep.

⁴¹⁾ *simingkolanoë*, zich inspannen om het nog te halen, om nog tijdig te zijn, gr.w. *lanoë*. Voor het samengestelde prefix *singko-*, zie § 164 en voor *-im-* § 178 en voor *simi-* § 163. Zoowel *si-* als *-im-* hebben reflexieve kracht.

⁴²⁾ *tangkabirole* is evenals *tarakin*, een verbastering van het Arab. *talkin*; *mobasa kon tangkabirole*: lezen (voorzeggen) wat een overledene in het graf moet antwoorden, als hij ondervraagd wordt door de grafengelen.

⁴³⁾ *goemoeman*, zelf aanzoek doen (van een meisje), gr.w. *goeman*; *mogoeman*: aanzoek doen om een meisje; *goemoeman* kan ook beteekenen: zich bekend maken, zelf zeggen wie men is; *ginoemoeman*: hebben gezegd wie men is.

Oemat motongkai, kita
inoekat ko moestaka,
kon dondangan⁴⁴) in salaka.

Ki Ompoe ki togi mia.

3.

Oempaka na' kami doman,
dia' gila, dia' gampang,
bo mamakow bo goemoeman.

Oemat motongkai doman
inoekat kon tosimbangan,
kon tombibit bo batoean.

8.

Tolibag siri' i mongodeaga koho-
ngian kon tajow-mobiag toeng-
i-lipoe' (simpal).

1.

Ki singgai ai-mooetoe,
noliau-bi'-makow ing ginakoe;
kinotaliban-mai kamoemoe⁴⁵),
noreau-makow im bondoe.

De menschen zijn gelijk, wij
zijn geplaatst op een weegschaal,
waar duidelijk wordt het zilver
(het onechte en het echte blijkt).
De Heer is het die alles heeft ge-
maakt.

3.

Hoewel ook slechts menschen
als wij zijn,
(we zijn) niet gek, niet zoo ge-
makkelijk (beet te nemen),
(we) gaan (niet) zelf zeggen (te
willen trouwen).

De menschen zijn toch gelijkelijk
geplaatst op de weegschaal,
aan het handvat (touw der weeg-
schaal) en waarop de gewichten
worden geplaatst) of: op de
weegschaal en balans).

8.

Spotlied van een meisje uit den
aanzienlijken stand voor een
jongeling uit de vrije burgers
(simpal-stand).

1.

De zon was bijna in het zenith,
waarlijk geheel in de war was
mijn hart;
toen voorbij kwam de schoonge-
kleede,
verspreidde zich rondom een
welriekende geur.

⁴⁴) *dondang*, stellen vóór , tegenover , en dan wordt duidelijk wie de meeste of wat het echte is; *dondangan*, waar dit gebeurt, waar blijkt wat echt (zilver) is, smeltkroes, soort toetssteen, maar w.s. is hier bedoeld: voor den Alwetende.

⁴⁵) *kamoemoe*, mooie stof of goed, ook als eigennaam gebruikt.

Mana-mai-koe i intau totoeoe,

intau-bi' nosopoe-sopoe ⁴⁶⁾,

nobotak ki ata in datoe.

2.

Ki singgai ai-moonag,
matakoe ing ginansiroi-moentag ;

paramata i nooelindap,

noreau-makow in totad.

Mana-mai-koe i intau motoegat,

intau-bi' nobota-botak,

sinoemangoi ata bo rotag.

9.

Tolibag i lolaki kom bobai inta
noba_{lo}e, pinomaja' ko mongode-
aga inta kinopatoian i kantangēā.

Ki ine i motobog toea?
Ki abo' i Dadentoela,
mokojoi kong kolimbonga,
boetoelon bo pokidia

Ik dacht dat hij een echt (voor-
naam) mensch was (dat hij wer-
kelijk was wat hij leek),
(terwijl hij) warempel slechts
een opgedirkt iemand was,
voortgekomen (uit een geslacht
van) slaven van den vorst,

2.

De zon was al aan het dalen,
toen ik mijn oogen ophief en
westwaarts draaide
en zag een edelsteen die het licht
weerkaatste,
en zich de geur verspreidde van
fijngemaakte welriekende bloe-
men.

Ik dacht dat hij werkelijk was
(wat zijn kleeding deed vermoee-
den),
en hij was slechts een minder-
waardig iemand (met veel ont-
sieringen, barstjes),
die zich zelf deed kennen als een
slaaf en onbehouden iemand
(ongelikte beer).

9.

Lied van een man voor een
vrouw die weduwe is, of voor
een meisje dat getroffen is door
den dood van haar verloofde.

Wie is het die daar trommelt?
De jonker Dadentoela,
(hij) snijdt stukjes kalmus,
die in een doek worden geknoopt
en die (hij) laat brengen

⁴⁶⁾ *sopoe*, pl. Maleisch, vergulden.

kon tangkili' taja lima.
Moionik-mai i landakanēā,

mogogai mogogimpia⁴⁷⁾
moboeka' kon sinompaloma.

Nolangag-monik kom poja

dongka mopoeloe' bo lima,

tobatoe'-pa i agatēā.

Kapite', dika moondok
kopoetolan in totoekod;
oempaka oentagon in tolog,
lolaki nosindo-sindog⁴⁸⁾

mopobenteng im bosiot.

10.

Tolibag im bobai inta nobaloe.

1.

Sisingkoe baralojang⁴⁹⁾,

kede' im paramata intang,
sopoenja sopoe boelawan;

sinaloei-pa i mogogoejang,

door dienaaren vijf in aantal.

Met dat (zij) aankomen op een
vlak gedeelte van de berghelling,
rusten (zij) behagelijk
en openen de duifvormig ge-
maakte rijstzakjes.

(Toen ik) naar boven keek naar
de droge (rijpe) kokosnoten,
waren er slechts vijftien (7 pa-
ren + 1),

nog één die restte er (had geen
makker, nl. de weduwe).

Kapitein, wees niet bang
dat komt te breken de stut;
al komt rivierafwaarts een wa-
tervloed (moeite en verdriet),
vele mannen staan gereed
een benteng te vormen (om u)
met (hun) kuiten (door deze
dicht aaneen te sluiten).

10.

Lied van een vrouw die wedu-
we is.

1.

Mijn ring is als een in tweeën
gespleten rotan (één kant plat),
(bezet met) een kleine diamant,
zijn verguldsel is gouden ver-
guldsel;
nog gekocht door de ouders
(grootouders),

⁴⁷⁾ *mogogimpia*, gr.w. *pia*, secundaire stam *impia*, goed opletten of men geen onheilsPELLende teekens ziet of hoort onderweg, gebruikt in den zin van ons: goede reis! Hier meenden we het te mogen vertalen met: behagelijk.

⁴⁸⁾ *nosindo-sindog*, gr.w. *sindog*, de herhaling duidt hier aan dat de handeling door meerdere personen wordt verricht; dezelfde vorm kan ook beteekenen dat de handeling aanhoudend of herhaaldelijk wordt verricht.

⁴⁹⁾ *baralojang*, soort ring, in vorm gelijk aan een gladden trouwring, dus één kant plat, gelijk een in tweeën gespleten rotan.

pinomia boeoi bo tondan,
 adi'-pa kong gogoendanan.
 Iloetoedkoe kon tondoisikan⁵⁰⁾,
 tondoisik i lima kololanan.
 Pinongaloikoe⁵¹⁾ bo nogo-
 pang⁵²⁾,
 sinoemojop⁵³⁾ takin boelan.
 Dia'-don im pononggoloean⁵⁴⁾
 kom boeloi patiri⁵⁵⁾ im badan,
 boeloi-pa nongko mongoadi'an,
 oemoer nototabian.

2.

Sisingkoe paramata,
 sopoenja komintan salaka;

gemaakt tot een verlokking en
 belooning,
 (toen ik) nog een kind in de
 wieg was.
 Ik heb hem gestoken aan (mijn)
 pink,
 aan den pink van de rechter-
 hand.
 Ik heb ermee geslingerd en (hij
 is) gebroken (nl. de ring),
 ondergegaan met de maan.
 Niet meer is er een vervanger
 voor den echtgenoot (waarmee
 ik me) geheel één gevoelde,
 nog de echtgenoot vanaf de
 kindsheid (de ouders hadden ons
 als kinderen reeds voor elkaar
 bestemd),
 steeds hebben (we) elkaar lief
 gehad.

2.

Mijn ring is (een ring met) een
 edelsteen,
 zijn bekleedsel is geheel zilver;

⁵⁰⁾ *tondoisik* en *tondoisikan* worden beide gebruikt voor pink.

⁵¹⁾ *kaloi*, *mongaloi*, slingeren met armen, ook: roeibewegingen maken; *kokaloi*: zijvin van een visch, ook: de twee doeken, die een priesteres in functie in de handen houdt en waarmee ze z.g. roeit en die ze dan ook *bobotoikoe*: mijn riemen, noemt; *pongaloi*: waarmee wordt geroeid, geslingerd, ook: slinger het weg! *pinongaloi*: waarmee dit is gedaan. Voor po-, zie § 33.

⁵²⁾ *nogopang*, gebroken (van ring, armband) ook: overleden (van voornamen), gr.w. *gopang*, soms als *goang* gehoord.

⁵³⁾ *sinoemojop*, gr.w. *tojop*, ondergegaan van zon, maan. Voor 't dubbel infix -inoem-, zie § 175.

⁵⁴⁾ *pononggoloean*, waarmee men vervangt, vervanger; *loeam*: vervangen, verwisselen, leenen; *tonggoloean*: wat als vervanger dienst doet, wat een overledene vervangt, nl. slaapmat of bed, kleeren en pinangdoos, die te pronk blijven staan tot het doodenfeest is gevierd, tenzij dit nog heel lang duurt; *mononggoloeam*: de *tonggoloean* in orde maken, ook: iemand voor goed (of langen tijd) vervangen. *Tonggo-* duidt op een langdurige of intensieve handeling, zie § 157.

⁵⁵⁾ *patiri*, *momatiri*, soldeeren; *mojopatiri*: aan elkaar hechten door soldeer, lijm, met elkaar verbonden, aan elkaar gehecht; *patiri im badan*: gesoldeerd de lichamen, duidt hier een innige verbondenheid aan.

sinaloei-pa ing goejangēā,
sising-pa i baai-monía.

tondan-pa pinonompia

ko(i) adi' bo ko(i) ompoenja.
Iloetoeðkoe kon talimondo' i
lima.

Pinongałoi bo noroesa;

ginama'-bi' i togi mia.

Onoeonkoe-bi' naonda?

Dongka momolingkajang⁵⁶) ko
lima.

nog gekocht door de ouders,
nog een ring van hun groot-
moeder,
nog een belooning waarmee wer-
den verblijd
de kinderen en de kleinkinderen.
Ik heb hem gestoken aan den
middelsten vinger van (mijn)
hand.

Er is mee geslingerd en (hij is)
gebroken (hier het Mal. roesak);
(hij) is heusch weggenomen door
Hem die alles heeft gemaakt.
Wat zal ik toch beginnen
(doen)?

Slechts de handen op de rug-
zijde keeren (d.w.z. het aanvaar-
den, het op de geopende handen
in ontvangst nemen).

Iedere regel van bovenvermelde liederen kan worden besloten met
een der volgende uithalen:

odenon of: alai odenon,
of: odenon da' dona'-ai-don,
of: jojoi.

⁵⁶) *momolingkajang*, secundair gr.w. *bolingkajang*: leg, keer het op de rug-
zijde; *kajang*: lenden, rugvlakte van iemand of iets, ondervlakte; *boli-* heeft
hier de beteekenis van wenden, keeren, zie § 168. Als iemand iets overkomt
waaraan nu eenmaal niets te veranderen is, wat men heeft te aanvaarden als
van Hooger hand ons toekomend, dan is de uitdrukking „*dongka momolingka-
jang ko lima*” geheel op haar plaats.